Beytulhikme Int J Phil 16 (2) 2026
Doi: 10.29228/beytulhikme.94226
Research Article: 813-828

Estetik Tefekkürden Ahlaki Kurtuluşa Schopenhauer'da İnsanın Dönüşümü

The Transformation of the Human in Schopenhauer: From Aesthetic Contemplation to Moral Salvation

RABİA CAN PAMUK
Turkish Ministry of National Education

Received: 02.05.2026 | Accepted: 17.06.2026

Abstract: Although Schopenhauer was a thinker of the 19th century, he produced conclusions that differed greatly from the perspective of this period. Above all, Schopenhauer diverges from many views in the history of philosophy by characterizing "reason" not as primary but as secondary. At this point, what he calls fundamental or primary is the "will," which is immanent in the entire universe. The "will," which is also the cause of the world of representations, corresponds to what Kant calls the "thing-in-itself," as something that cannot itself be attributed to any cause. Reason functions only as a tool on the path leading to this consciousness through cognition. By stating that we cannot find an answer to the question of what the world is through concepts or rules, Schopenhauer regards the fields of art and morality, which illuminate the path of genuine philosophy, as the human achievement in the disclosure of the will. Yet the truth of what the world is in the spheres of art and morality is not a capacity that every human being can attain. While in the field of art this possibility is the capacity of genius, in morality it is the achievement of the saintly human being who tears apart the veil of individuality through the denial of the will. Based on these ideas, this study aims to examine holistically the aesthetic contemplation and moral salvation that Schopenhauer sees as a human possibility on the path to the disclosure of the will—the truth of the universe—within the framework of his understanding of art and morality.

Keywords: Schopenhauer, art, morality, will, human, Platonic idea, aesthetics.

✉ Rabia Can Pamuk
Milli Eğitim Bakanlığı, Silivri Gazi İlkokulu
34570, İstanbul, Türkiye | rabiacan_580@hotmail.com

Giriş

Arthur Schopenhauer'ın felsefesinin merkez kavramı olan "isteme" inorganik doğadan insana kadar olan varlık hiyerarşisi içinde tüm evrene içkin olan bir gerçekliktir. Bu gerçeklik sıradan bir bilinç tarafından kavranamaz çünkü bu bilinç kördür. Bu yüzden uzay, zaman ve nedensellik bağlantıları içinde sıradan bilinç özgürleşemez. Schopenhauer'a göre geçici veya fenomenler dünyasına ait olan bu bilinçten özgürleşme daha iyi olan sonsuz bir bilinci bırakır. Schopenhauer bu özgürleşmenin sanatta "deha" ve ahlakta "aziz" olarak adlandırdığı insan tipiyle mümkün olduğunu düşünür. Sanatsal dehaya sahip biri ya da "aziz" sıradan bilincin empirik anlama yetisinin dışına çıkarak gerçekliği temaşa eder (Janaway, 2007, s.32).

Bu temaşa halinde idrakte bir değişim yaşanarak istemenin köleliğinden bir azat oluş ortaya çıkmaktadır. Schopenhauer'ın sıradan insan ya da tabiatın fabrikasyonu olarak nitelendirdiği insanın dışına çıkartan bu idrak onun ahlak ve sanat hakkındaki düşüncelerinin temelidir. Dolayısıyla Schopenhauer'ın insan anlayışı onun ahlak ve sanat anlayışını belirlemiştir. Belirtildiği üzere Schopenhauer için sıradan insanın dışına çıkmak herkesin başarabileceği bir hal değildir. Bu hal dünyayı farklı şekilde algılama ya da seziş halidir. Bu sezgi istemenin sessizleştiricisi olmak vasfıyla ya estetik ya da mistik bir deneyimle yaşanır. Bu düşüncelerden hareketle Schopenhauer'da insanın dönüşümünde sanatın ve ahlakın istemenin idrakini aydınlatmada nasıl bir rol oynadığı sorusu bu makalenin temel problemidir?

Schopenhauer'a göre sahici felsefe dünya nereden geliyor, niçin var gibi sorularla ilgilenmez. Ona göre felsefeyi sahih yapan, hakikati araştırma yoluna çıkaran soru "dünya nedir?" sorusudur. Bu bağlamda Schopenhauer'ın araştırması bilgi problemi olarak karşımıza çıkar. Fakat görünürde bilgi problemi olsa da asıl araştırdığı insan problemi olmuştur. Bilgi problemi bağlamında insan dünyanın karşısındaki insandır ve bu haliyle insan tür olarak ele alınır. Fakat insanın varlıktaki yeri, başarıları Schopenhauer'ı kişi problemine götürmüştür (Kuçuradi, 2019, s.7). Burada insan kendi kendinin karşısında olması dolayısıyla ahlak ve sanat anlayışına konu olacaktır. Schopenhauer insanın dönüşümünün imkân ve koşulunu sanatın yaratıcısı deha insan ve etik varlık olarak aziz insanın özellikleriyle ortaya koyup varlığın en iç özüne giden metafiziksel felsefesinin argümanlarını sunacaktır.

Schopenhauer temel eseri *İsteme ve Tasavvur Olarak Dünya*'da kendi

felsefesinin anlaşılmasında okuyucuya yol gösteren ender filozoflardandır. Bu doğrultuda Kant, Platon ve Hint felsefesinin *Upanişhad*lar öğretisini bilen okuyucuların kendi felsefesini daha iyi anlayacaklarını bilhassa belirtir. Bu noktada onun felsefesi ve dolayısıyla insan anlayışı bu düşünürlerin etkisiyle yükselen hem reel hem de metafizik bir bakış açısının özgün bir sunumudur. Fakat bu sunum bu dünyanın sınırları dışına çıkmaz ve bu haliyle Schopenhauer öğretisini içkin dogmatizm olarak adlandırır.[1]

Bu çalışma, bu düşüncelerden yola çıkarak Schopenhauer'da estetik bilinçten ahlaki kurtuluşa uzanan bir süreç içerisinde insanın dönüşümünün imkân ve koşulunu ele almayı önemsemektedir. Bununla birlikte bu dönüşümde aktör olan deha ve aziz insanın özelliklerini tartışarak literatüre bu yönde katkı sunmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda ilk ana başlıkta felsefesinin temel kavramları çerçevesinde Schopenhauer'da sanat ve idealar ele alınarak estetik tefekkürün aktörü olan deha irdelenecek; ikinci olarak Schopenhauer'ın insan anlayışına bağlı olarak ortaya çıkan etik varlık olarak insan ve ahlaki kurtuluşun öznesi olarak aziz insan ele alınacaktır. Sonuçta insanın dönüşümünün deneyimlendiği estetik bilinç ve ahlaki alan arasındaki ilişkinin birbirine göre imkân ve koşulları tartışılıp değerlendirilecektir.

1. Schopenhauer'da Sanat ve İdealar: Estetik Bilinç ve Deha

Schopenhauer'ın felsefesinde dünya iki kutupludur. Bu anlamda dünya bir yandan tasavvur olarak var olurken; diğer yandan isteme olarak var olur. Filozofun görevi de bu iki kutuplu dünyayı dikkatlice ayırmaktır (Watson, 2018, s.69). Fakat iki yön Schopenhauer'ın felsefesinde şekilsel bir ayrımdır çünkü dünyanın diğer yönü olan tasavvurlar istemenin tezahürüdür. Bu anlamda Schopenhauer'ın "tekçi felsefesi" aslında dünyayı baştanbaşa isteme olarak görür.

Schopenhauer'ın tasavvur olarak dünya ve isteme olarak dünya ayrımından ne anlamamız gerekir? Sanatın nesnesi olarak ideleri anlamak bu soruyu yanıtlamakla mümkün görünüyor. Schopenhauer'ın temel eseri "dünya benim tasavvurumdur" ifadesiyle başlar. Bu ifade sadece insan için değil tüm yaşayan ve idrak eden varlıklar için geçerlidir. Fakat bu hakikati

[1] "Benim sistemim *içkin dogmatizm* olarak tanımlanabilir. Çünkü sistemimin öğretileri gerçi dogmatiktir ama bunlar var olan dünyanın tecrübelerinin ötesine geçmez." (Schopenhauer, 2019, s. 126)

soyut bilince ancak insan getirebilir (Schopenhauer, 1928, s.3). Schopenhauer'a göre bu *a priori* bir hakikattir. Bu yüzden zaman, mekân ve nedensellik kalıplarını önceleyen ve kapsayan bir hakikattir. Çünkü bu kalıplar sadece yeterli temelin çeşitli biçimleri olması bakımından belirli sınıf tasavvurlara uygulanır (Schopenhauer, 1969, s.3). Özetle Schopenhauer için tüm fenomenal dünya özne için nesnedir ve idrak edilen her şey tasavvurdur. Böylelikle Schopenhauer, dünyanın özne tarafından kurulan bir nesne olduğunu açık bir şekilde ifade eder (Copleston, 1998, s.30).

Schopenhauer dünyanın bir yanıyla tasavvur olarak var olduğunu ifade etmekle birlikte buradaki bilginin bizi şeylerin bizatihi özüne götüremeyeceğini de belirtir. Çünkü tasavvurlar bize sadece birtakım imgeler ve isimler verecektir. Bu yüzden ona göre bu hakikatin bilgisine bizi götürecek şey istemedir. Bu gizemi ona göre ilk kez ve açık olarak Kant "kendinde şey" olarak ifade etse de bu gerçek Platon'a hatta ondan daha önce Hint öğretisine kadar uzanmaktadır. Kant bu "kendinde şey" alanına bilinemeyen dese de Schopenhauer "Kendinde şey demek bizim algılamamız dışında var olan yani gerçekte var olan anlamına gelir" diyerek onun isteme olduğunu doğrudan ifade eder (Schopenhauer, 2021a, s. 99). İsteme Schopenhauer'a göre bilincimizde en dolaysız olandır. Bunu gören kişi Schopenhauer'a göre doğanın en iç özüne dair idrake ulaşır. Bu idrak tasavvurlar, tezahürler ya da nedensellik zincirinden insanı çıkararak kendinde şeye yöneltir (Can Pamuk, 2025, s.93). İsteme, aslında itki, enerji ya da ilk güçle eşanlamlıdır; bu yüzden isteme bilinçli ya da üzerinde düşünülmüş bir şey değildir. Bu anlamda klasik isteme teorilerinin bakış açıları -bu ister Sokratiklerin ister Descartes ve özellikle Spinoza gibi düşünürler- Schopenhauer'ci anlayıştan uzaktır. Bu noktada bu anlayışların içinde yer alan klasik anlamdaki istenç Schopenhauer'a göre istemenin geriye kalan diğer şeyleri gibi sadece bir öğesidir (Sans, 2006, s.33-34).

Schopenhauer böylelikle dünyanın ya da var olanın ne olduğunu bilgi probleminden yola çıkarak tasvir etmiş olduğu öğretisinde isteme metafiziksel bir hakikat olarak durmaktadır. Sanat bu hakikatin neresinde durmaktadır? Sanat bilgisi nasıl bir bilgidir ki insanı nedensel bağlardan koparak istemenin idrakine giden bir deneyim yaşatmaktadır? Schopenhauer'a göre sanat bir çeşit bilgi türüdür ve bu bilginin nesnesi de "ide" dir. İde asli

olandır ve sanat bu idenin yeterli temel ilkesinden dolayısıyla zihnin kalıplarından bağımsız bir şekilde şeyleri değerlendirme yolu olarak tanımlanır. Fakat bu bilgi dehanın (genius) ortaya koyduğu bir bilgi türüdür. Çünkü deha nesneyi saf algılayan bir tefekkür halindedir. Burada deha kendi benliğini kaybederek idraki istemenin emrinden çıkartma kapasitesini gösterir ki bu da geriye saf idrak eden özneyi bırakır (Schopenhauer, 2020, s.301).

Schopenhauer böylelikle sanat yoluyla insanın dönüşümünün imkân ve koşulunu dehanın kapasitesinde görür. Deha bir bireyde nasıl ortaya çıkar sorusunu Schopenhauer şöyle yanıtlar:

> Dehanın bir bireyde ortaya çıkabilmesi için, bu bireyin payına bireysel istemenin zorunlu olan miktardan çok daha yüksek bir idrak kuvveti düşmeli gibidir; ve bu idrak fazlalığı bağımsızlaştığında artık istemeden arınmış özneye, dünyanın özünün apaçık bir aynasına dönüşür (Schopenhauer, 2020, s.302).

Peki güzele yönelik ilgi, duyarlılık ve estetik bilinç bir yetenek olarak diğer insanlarda yok mudur? Çünkü bir sanat eseri gördüğümüzde hayranlık ve ihtişam duyguları insana eşlik eder. Bu konuda Schopenhauer az ya da çok bu yeteneğin herkeste çeşitli derecelerde olabileceğini ifade eder. Eğer öyle olmasaydı; insan ne sanat eserlerinin zevkine varabilirdi ne de güzel ve ihtişam kelimelerinin insan için anlamı olurdu (Schopenhauer, 2020, s.312). İdealar sınırsız sayıdaki tekil şeyi temsil etmekle belirlidir. Bu tekili kavrayacak idrak sıradan bir bilinçten ziyade, yalnızca dehaya ve dehalar aracılığıyla ortaya konan sanat eserlerini dahice değerlendirebilen ruhlara açıktır.

Sanatın bilgisi tekte evrensel olanı yani ideyi veren bilgi olduğu için buradaki "ide" istemenin bir görünümü ve doğrudan objeleşmesidir (Eren, 2006, s.16-18). Böylece idea sezgisel ya da algısal kavrayışımızın çokluğa dağılan birliğidir. Bu birlik kavramlar ile görülemez. Bu yüzden kavram, kural ve soyutlamalarla ortaya konulan bilimsel bilgiden farklıdır. Schopenhauer için kavram, ölü bir kap gibidir; bu kabın içine konanlar yan yana dururlar fakat bu kabın içerisine konandan daha fazlası dışarıya sunulamaz. İdea ise aksine kendini idrak eden özneye yeni tasavvurlar sunar. Kavram bu yüzden bilimler için faydalı olsa da dünyanın özü olan istemenin idraki ve sanat için ebediyen verimsizdir (Schopenhauer, 2020, s.361).

Schopenhauer tasavvurların çeşitlerine göre oluşan bilgi türlerinden sanat ve metafiziksel bilgiyi insana özgü olarak değerlendirir (Kuçuradi,

2019, s.17). Ona göre isteme Platonik İdea olarak insanda en net ve mükemmel nesneleşmesini oluşturur. Platonik İdeaların zaman, mekân ve nedensellik kalıplarından bağımsız olarak oluşun ve çokluğun dışında olan ilk örnekler olduğunu belirten Schopenhauer idealara yönelik şöyle der:

> İdeanın kendisi, durmak bilmeden dönüşen ve yok olan sayısız bireyde kendisini sergilerken –tek ve aynı olarak- dönüşmeden kalır; yeterli temel ilkesi idea için hiçbir şey ifade etmez. Dolayısıyla, ideaların idrak nesnesi olması gerekiyorsa, bu sadece idrak eden öznenin bireyselliği ortadan kalktığında mümkün olacaktır (Schopenhauer, 2020, s.282).

Buraya kadar toparlayacak olursak Schopenhauer için isteme cansız doğadan, bitkiye, hayvana ve insana kadar kendini dünyada nesneleştirir. İsteme dünyada kendini bu şekilde nesnelleştirirken sanatta da istemenin nesneleşme basamakları Platonik İdealardır (Aktaş, 2025, s.90). Schopenhauer, Kant ve Platon'a yakın olmakla birlikte onun için Platonik İdealar[2] ne Kant'ın kendinde şeyi ne de Platon'un hakiki gerçeğidir. Ona göre idea kendinde şey ile fenomen arasındadır (Sans, 2006, s.56).

Schopenhauer için zihnin istemeye hizmet eden halinden azat oluşu sanat ile gerçekleşir. Ancak bu azat oluş kalıcı değil bir paydos, hatta ona göre anlık olarak istemenin hizmetinden çıkma halidir. Salt nesnel idrak sanatsal olup zihin tekil şeyde sadece asli olanı ve bu bağlantı ile onun tüm türünü sezer. Schopenhauer'a göre artık zihnin nesnesi olarak idealar vardır. İdea nesnenin birbirlerine göre olan ilişkilerinin kök noktası olduğu için tam ve mükemmel tezahürdür, yani istemenin yetkin nesnelliğidir. Fakat idealar kendiliğinde cevheri değil, şeylerin sadece nesnel karakterini ortaya koyduğu için hala tezahürü ortaya koyar (Schopenhauer, 2025, s.527-529). Bu idrak tarzına götüren yetiyi Schopenhauer deha olarak şöyle tanımlar:

> Sanatın, şiirin ve hatta felsefenin tüm sahih eserlerinin kaynaklandığı bu idrak

[2] "Schopenhauer, Platoncu İdealar terimini, saf aklın zorunlu ürünleri, deneyimin nesnesini hiçbir zaman karşılamayan boş kavramlar gibi gösterip Platon'un önemli içgörüsünü yozlaştıran Kant gibi hatalı kullanmadığı konusunda okuyucularını uyarmaktadır. Schopenhauer için İdealar, Kant'taki aklın şarta bağlı olmayanı bilme dürtüsünün sahte ürünleri değildi, ne de herhangi bir insanın biliş yetisinin ürünüydü; bunlar, öznenin tarafsız ve saf tefekkürle erişebildiği nesnelerdi. Daha özel olarak Kant'ta ruh, dünya (kapalı bir bütünlük) ve Tanrı gibi saf aklın İdeaları, rasyonel varlıklar için düzenleyici kullanımı bile olmayan boş siluetler, algıların olmadığı kavramlar ve salt boş düşüncelerdi." (Cartwright, 2024, s.274)

> tarzına yönelik baskın yeti, esasen "deha" adıyla tanımlanandır. O halde bunun nesnesi Platoncu *idealar* olduğundan, ancak bunlar da *in abstracto* değil *algısal olarak* kavrandığından, dehanın özü algısal idrakin mükemmelliğinde ve enerjisinde yatıyor olmalıdır (Schopenhauer, 2025. s.543).

Böylelikle sadece felsefe değil sanatlarda temelde hakikatin özünü ifşa ederek varlık problemini çözmeye çalışır. Bu yüzden her sanatsal idrakin sonucu Schopenhauer'a göre yaşamın ve varlığın özünün bir dışa vurumudur. Dolayısıyla Schopenhauer'a göre şeylerin her sanatsal kavranışında sahici sanat eseri "Hayat nedir?" sorusuna farklı cevaplar sunar. Fakat sanatlar algının en doğal ve saf dilini konuşup tefekkürün soyut dilini kullanmadığı için sanatların hayatın ne olduğuna yönelik cevabı kalıcı ve genel bir idrak değil, geçici bir imgedir. Buna yönelik Schopenhauer şunları söyler:

> Dolayısıyla algı için her sanat eseri, her resim, her heykel, her şiir, sahnedeki her oyun bu soruya cevap verir; müzik de bu soruya cevap verir; hatta diğerlerinden daha derin şekilde cevap verir; zira müzik tüm yaşamın ve varlığın en iç cevherini, tamamen dolaysızca anlaşılabilir olan ancak aklın diline çevrilemeyen bir dilde beyan eder. Yani diğer sanatların hepsi soruyu soran kişiye algısal bir imge sunar ve şöyle der: İşte bak, budur hayat!" Verdikleri yanıt da ne denli doğru olursa olsun, yine de tam ve nihai bir tatmin değil, yalnızca geçici bir tatmin sunacaktır. Çünkü onlar daima sadece bir fragmanını, kural yerine bir örneği verirler; sadece *kavramın* genelliği içinde verilebilecek olan bütünü vermezler. Dolayısıyla bu soruya kalıcı ve ilelebet yeterli bir yanıtı, tefekkür için ve *in abstracto* sunmak; işte bu görev felsefenindir (Schopenhauer, 2025, s.582-583).

Schopenhauer'a göre istemenin nesneleşme dereceleri ile sanatsal alanlardaki eserlerin de ilişkisi vardır. Schopenhauer'ın sanatlara ilişkin kapsamlı bilgisi bu anlamda estetik tarihçileri arasında saygıyı hak eder. Schopenhauer'ın estetik kavrayışın ya da bilincin ne olduğuna yönelik tek bir teorisi olsa da çeşitli sanat dallarının; örneğin mimariden resme, şiirden dramaya ve en nihayetinde müziğe kadar pek çok sanat formunun estetik kavrayışın örneklerini sergilediğini düşünür. Bu açıdan onun estetik anlayışı esnektir, katı bir metafizik değildir (Janaway, 2007, s.105). Fakat bu sanat dallarından müzik insanın evrensel dilidir. Nitekim diğer sanatlar isteme-

nin dolaylı nesnelleşmesi iken müzik idelerin ötesine gittiğinden fenomenal dünyadan tamamen bağımsızdır. Bu haliyle müzik[3] diğer sanat dalları gibi idenin değil istemenin doğrudan kendisinin kopyasıdır (Schopenhauer, 2020, s.396). Böylece müzik kavramlaştırılması mümkün olmayan dünyanın en iç cevherinden bahseder (Aktaş, 2025, s.91).

Schopenhauer sanatı insan başarılarının zirvelerinden biri olarak gören çok az sayıdaki filozofların kategorisine girer. Sans'a göre; "Bu konuda yalnızca Schelling ve Hegel'e yakın olmakla kalmaz, aynı zamanda büyük klasiklere, Goethe ve özellikle –insan varlığının sanatta kusursuzluğa eriştiğine inanan- Schiller'e de yakındır." (Sans,2006, s.70) İnsan başarısının en önemli ürünlerinden biri olan sanat Schopenhauer'a göre tam anlamıyla hayatın çiçeklenmesidir.

Schopenhauer için estetik tefekkür esnasında deha doğal bir nesneyi önyargısız görerek Platoncu İdealarını kavrar. Böylelikle estetik tefekkürün herhangi bir eserini ya da nesnesini -bu bir sanat eseri ya da doğal bir nesne olabilir- onu idrak eden izleyiciyi de saf, acısız, zamansız bir özneye dönüşerek güzeli temaşa edip ideayı sezer. Bu durum Schopenhauer'a göre Epikuros'un acısız hal olarak tasvir ettiği en yüksek iyi olarak adlandırılır. Bu hal esnasında istemenin köleliğinden kurtulan insanda İksion'un tekerleği[4] durur (Cartwright, 2024, s.278). Burada Schopenhauer temel eserindeki istemenin akışını tersine çevirir. Çünkü özne bu deneyimle istemeyi geçici de olsa askıya almıştır. Fakat bu deneyim istemeyi geçici olarak askıya alsa da istemenin tam bir sessizleştiricisi olmaz. Bu idrak etik varlık olarak insanın dünyayı doğru bir şekilde görme idrakine sahip olan azizlerde gerçekleşecektir (Schopenhauer, 2020, s. 402).

2. Etik Varlık Olarak İnsan: Ahlaki Kurtuluşun Öznesi Olarak "Aziz"

Schopenhauer'ın felsefesinde etiğin estetiğin alanına paralel olduğu

[3] Schopenhauer dünyayı cisimleşmiş isteme olarak gördüğü gibi cisimleşmiş müzik olarak da adlandırır. (Schopenhauer, 2020, s. 396).

[4] Yunan mitolojisinde geçen, intikam alma ya da cezalandırma örneği. Tanrı Zeus, Lapitlerin kralı İksion'u yemeğe davet ettiğinde, İksion yemek sırasında Zeus'un eşi Hera'ya kur yapar. Bunu fark eden Zeus, bulutlardan bir Hera yaratır. İksion bu hayaletle birleşir ve at adamlar soyunun doğmasına neden olur. Zeus ise bu günahı ve nankörlüğü yüzünden İksion'a, Tartoras'ta alevler saçan bir tekerlek üzerinde bağlı olarak dönme cezası verir. Yemekte ambrosia içtiği için ölümsüz olan İksion, böylece sonsuza kadar tekerlekte yanarak döner (Cartwright, 2024, s.278-279).

söylenebilir. Nitekim her iki alanda da kavramlar ve buyurucu kurallar yoktur (Janaway, 2007, s.117). Schopenhauer için insanın öz yapısı doğuştandır.[5] Bu anlamda insan karakteri belirlenmiştir ve bu yapı değişmez. İnsana kurallar ve yasalar dikte etmek, davranışlarını kavramlara göre ayarlamasını istemek insanın bu yapısını yani özünü bilmemek demektir. Bu yüzden var olmanın değeri, kurtuluş ve yok oluşun söz konusu olduğu dünyada ölü kavramlar değil insanın bu öz yapısı karar verir. Kuçuradiye göre, "Schopenhauer'ın insan görüşünün bir sonucu olan bu anlayışla, etik tarihinde ilk defa moral ile etik arasında bir ayrılık görülmektedir. Bu ise, Schopenhauer'ın etiğinin, sistemi bakımından hesaplaştığı Kant'ın etiğinden ilk büyük farkını meydana getirir." (Kuçuradi, 2019, s.47)

Schopenhauer kendi felsefesinin Kant ile uyuşmadığı birçok nokta olsa da Kant'ın fikirlerinden önemli oranda etkilendiğini söyler. Zaten ona göre Kant'ın en büyük katkısı tezahürü yani fenomenleri kendinde şeyden ayırmasıdır. Schopenhauer'a göre Kant, kendinde şeyin isteme olduğunu fark etmese de insan davranışlarının ahlaki önemini ve doğa yasalarından farklı olarak tezahüre göre açıklanamayacağını göstererek kendinde şeye doğrudan temas eden bir şey sunarak muazzam bir çığır açmıştır (Schopenhauer, 2020, s.590-593). Kant'a karşı bu takdiriyle birlikte Schopenhauer *Ahlakın Temeli* adlı eserinde Kant'ın ilk yanlış adımını şu önermesinde görür: "Pratik felsefe sisteminde, olan bir şey için nedenler ileri sürmekle değil, hiçbir zaman gerçekleşmese bile olması gereken şeyle ilgili yasalar formüle etmekle ilgileniriz." (Schopenhauer, 1903, s.28) Schopenhauer Kant'ın bu önermesini gerçekliği ispatlanmamış bir yargı ve bu anlamda Kant'ın etiğinin ilk uydurması olarak görür (Kuçuradi, 2019, s.47). Schopenhauer bilhassa Kant'ın *kategorik imperativ* (mutlak emir) düşüncesini eleştirir ve böyle bir emir ile ahlakın bir arada olamayacağını belirtir (Schopenhauer, 1903, s.29-30).

Schopenhauer Kant'ın ahlak öğretisinin "mutlak a priori" doğasını

[5] Schopenhauer için kör istemenin belirlemiş olduğu ve insanın doğuştan getitdiği öz yapısı akli karakteridir. İnsanın yapıp etmeleri yani deneyimsel karakteri de akli karakter tarafından belirlenmiştir (Schopenhauer, 2021b, s.36). Bu akli karakter ile deneyimsel karakteri arasında bağ kurup bu ilişkiyi kavrayan insan için bir imkân ve dönüşüm vardır. İnsan sadece eyleyen ve isteyen değil aynı zamanda bilen bir varlık olarak karakterinin bu iki yönü arasında bağ kurarak edinilmiş karaktere sahip olabilir (Aktaş, 2018, s.28-29). Edinilmiş karakter insanın yapıp etmeleri ve kendini tanımasında bir basiret sağlayarak kişinin yaşamında bir dönüşüm yaratabilir.

reddederek kendi ahlak metafiziğini ahlakın temel ilkesi olan ve insan doğasında olan merhamet ya da şefkat güdüsüne dayandırır. Böylelikle isteme olarak dünya Schopenhauer'ın tekçi felsefesinin metafizik özü olarak sanat gibi ahlak anlayışını da belirleyecektir. Nitekim merhamet etiği de bu metafiziğe eklenmiş bir ahlaktır. Ona göre ahlakın değerini belirleyen şey insanın davranışının her türlü bencillikten arınmasıdır. İsteme bu anlamda bencillikten beslenen tüm varlıkları yaşama tutunmaya bağlayan en güçlü güdüdür (Can Pamuk, 2024, s.43). Schopenhauer diğer insanlar ile bizim aramızda perde gibi gördüğü bu merhamet duygusunun ahlakın en büyük esrarı olduğunu söyler.

Böylece Kant'ın ödev ahlakının tersine Schopenhauer bir duygudaşlık etiği oluşturmuştur. Nitekim Schopenhauer için ahlaklılık bir görev meselesi olmadığı için rasyonaliteyle temellenemez. Çünkü insan eylemlerini ödev ve kurallarla iyi bir ahlaka ulaştıramayız, sadece davranışlarını yönlendirmede bir yararı olur ama onu iyi bir insan yapamaz. Bu anlamda Schopenhauer için ahlaklılık "dünyayı doğru görme" meselesidir (Janaway, 2007, s.118). Bu da iyi insanın yani doğuştan iyi bir karaktere sahip olan insanın özelliğidir. Schopenhauer istemenin emrinde olan akli karakterin deneyimsel karakteri belirlediğinden özgürlüğü öze atfetmiştir. Schopenhauer'ın ahlaki özgürlük bağlamındaki şu ifadeleri insanın dönüşümünün imkân ve koşulunu göstermesi bağlamında önemlidir:

> Ahlaki özgürlük üzerine ödüllü yazımdan sonra hiç kimse özgürlüğün tabiatın içinde olmadığı ve bunun ancak tabiatın dışında aranması gerektiği konusunda tereddüt etmeyecektir. Ahlaki özgürlük metafizikseldir ve fiziki dünya içerisinde bulunamaz. Buna göre bizim tekil faaliyetlerimiz, hiçbir şekilde hür değildir (Schopenhauer, 2021a, s. 216).

Schopenhauer insana dair bir mucize görür; bu da insanın kendi dönüşümünün kaynağı olarak gördüğü kendi hakkındaki düşüncesi ya da bilgisidir. Bu bilgi öyle bir bilgidir ki insanı hem içeriden hem de dışarıdan çözen bir anahtar gibidir. İnsan bilen bir varlıktır ancak Schopenhauer'a göre bu ikincil bir durumdur. Çünkü insan öncelikle isteyen bir varlıktır. Fakat insan isteyen yanını nasıl bilebilir? Bu soru ahlaki kurtuluşun öznesi olan insanın bu kurtuluşa giden yoldaki imkân ve koşulun nedenidir. İnsan isteyen yanını bedeni aracılığıyla idrak eder. Bedenimize dair birinci kavrayış tasavvur iken ikincisi bizatihi kendiliğine dair bir kavrayış verir (Schopenhauer,

2020, s.202). Böylece insanın kendi hakkındaki bilgisi dışarıdan varlığın bilgisini araştırmaya götürürken, içeriden ise ahlaki bir varlık olan insanın kendi bilgisine giden yolu aydınlatır. Ama bu aydınlanma her insan için ulaşılacak bir idrak değildir. İnsanı ahlaki kurtuluşa götürecek olan bu yolun açılması zaman, mekân ve nedensellik kalıplarının bağlarından kurtulan insanı gerekli kılar. İşte bu haldeki insan dünyanın kabuk ya da fenomen boyutundan çıkarak özü, yani istemeyi sezer. Bu insanlarda isteme aydınlanmış isteme olarak belirir. Bunun dışındaki istemeler kör ve bilinçsizdir. Schopenhauer'ın felsefesinin ana problemini dünyada yan yana bulunan bu iki kavrayış yani kör ve aydınlanmış isteme oluşturur (Kuçuradi, 2019, s.29).

Aydınlanmış istemeye sahip olan "aziz" insan bu anlamda ahlaki kurtuluşun öznesi olarak kendisinin tamamen bir isteme olduğunu idrak eder. Böylece dünyanın karşısında ya da içinde duran sıradan insandan farklı olarak "aziz" kendi kendinin karşısında kişiyi kendisiyle yüz yüze getirir. Bu noktada dünya ile kendi arasında bir ayrılık göremeyen bu idrak kişiliği de silerek bireysellik yanılgısını sezer. Bu seziş Hint öğretisinde *tat twam asi* (bu sensin) hakikatini kavrayıştır. Böylelikle Schopenhauer'ın ahlak görüşü ahlaki kurtuluşun imkânını oluşturan, kendi kendinin karşısında kalan insanın antropolojik araştırmasıdır (Kuçuradi, 2019, s.48-49).

Schopenhauer'ın felsefesinde kurtuluş yolu idrake bağlı olsa da idrak ya da akıl istemenin gücü karşısında zayıftır. Nitekim bilgi yolu ile kurtuluşun güvencesi yoktur. İkinci yol olumsuz kurtuluş yolu olarak istemenin reddidir. Schopenhauer'da kurtuluşun bir başka yolu da insanın karakteri hakkındaki aydınlanmadır. İnsanın önceden belirlenmiş olan empirik (deneyimsel) karakteri onu belirleyen kavranabilir (akli) karaktere bağlıdır. Bu insanın diğer türlerden farklı olarak her insan bireyinde farklı özellikler olarak ortaya çıkarır. Bu anlamda kişiler "özel idea" taşırlar. Bu noktada bir ve her şey olan isteme bireylerde nasıl idea olarak ortaya çıkıyor sorusu önemlidir; çünkü idea tezahür dünyasında "tür" olarak kendini göstermektedir. Sanat ile ahlak arasındaki kurtuluşa yönelik bu bağı İnam şöyle açıklar:

> İşte bu nokta, can alıcı bir önem taşıyor: İnsan bireylerini "idea" olarak görebilmek. Kurtuluş burada. Karşımdaki insanın "özel idea"sını bir sanat yapıtını kavrar gibi kavrayarak, onun görünür dünyanın ötesine ait olduğu insanlık ideasını (İdealar arasında bir sıra düzeni vardır. Özel idea, insanlık ideasının daha

> az yetkin bir örneği olabilir) yakalayabilirim. Bu anda artık ideayı kavrayan kişi, tüm öznelliğinden, içindeki istemeden kurtulmuş, özne-nesne ayrımı ortadan kalkmıştır. Artık isteme silinmiş, bir başka kişiyle onun ideası aracılığıyla birleşilmiştir. Ayrıca görünür dünyanın cenderesinden kurtulunmuştur: Çünkü artık görünür dünya yasalarının işlemediği, zamanın akmadığı bir idea alanındayızdır. ... İdeanın yaşanması, taşıdığı mistik yüke rağmen, insan bilincinin görünür dünyanın ötesine geçmesine yardımcı oluyor (İnam, 1993, s.11).

Özetle Schopenhauer'a göre; "dışarıdan nüfuz edemediğimiz şeylerin o kendine has ve içsel cevherine içeriden giden bir yol vardır; bu, tabiri caizse dışarıdan saldırarak asla alınamayacak bir kalenin içine açılan bir yeraltı geçidi, bizi âdeta hainlik yaparak bu kalenin içine birdenbire ulaştıran gizli bir müttefiktir. Kendinde şey, tam da bu haliyle, sadece tamamen dolaysızca, yani kendisinin bilincine vararak çıkabilir." (Schopenhauer, 2025, s.303). İnsan bu yaşamın çekirdeği olan özü yani kendinde şeyi ancak istemesini aydınlattığı idrak derecesine göre görür. Bu idrake giden yolda mutluluktan çok acı etkilidir. Çünkü hayatın amacının mutluluktan[6] çok acının olduğunu idrak eden insanlarda isteme kuvvetli şekilde aydınlanınca yaşamın yapısı açık şekilde görülür. Sıradan insandan farklı olarak bu yapıyı görüp yaşama evet diyen insan büyük tarihi karakterlerdir. Diğeri arada sırada istemesini susturan deha yani sanatçılardır. Fakat nihayetinde yaşamın yapısını idrak edip hayır diyen aziz insanda ise isteme tamamen kaybolur ve sessizleşir (Can Pamuk, 2025, s.141). Böylelikle Schopenhauer'a göre dünyayı doğru bir şekilde görme istemesini susturan azizlerin hayatları ve davranışlarında görüleceğinden bütün erdem ve azizliğin arkasındaki nihai amaçta ahlaki kurtuluşa imkân veren istemenin bu öz reddiyesinde aranmalıdır. İstemenin bu reddiyesinde insanda geriye kalan ise bu dünyanın hiçliğidir (Schopenhauer, 2020, s. 579).

Sonuç

Schopenhauer'ın felsefesinin özü, bir taraftan yaşamın acı, ıstırap, kaos ve çatışmayı barındıran kötümserliğini, diğer taraftan ise sezgisel kavrayışa dayanan estetik tefekkür ve mistik bir tevekkülü içerir. Schopenhauer'ın dünyanın özü olan istemenin ifşasında insanda bir imkân ve koşul olarak

[6] Schopenhauer'e göre insanın doğuştan getirdiği tek hata, mutlu olmak için var olduğumuz algısıdır. Yaşamın amacı mutluluktan ziyade acıdır ve bu acıdan kurtuluşun tek reçetesi ve tesellisi istemenin öz- kurtuluşudur (Schopenhauer, 1958, s.634-637).

gördüğü estetik tefekkür ve ahlaki kurtuluş arasında hakiki bir bağ mevcuttur. Bu bağ öznenin estetik tefekkürde istemenin etkisinden özgürleşerek yeter temel ilkesinin, yani uzay zaman ve nedensellik kalıplarının dışına çıkmasıdır. İstemeden özgürleşmeyi sağlayan bu estetik tefekkür tam da bu noktada Schopenhauer'ın istemenin reddi olarak adlandırdığı şeyi, yani ahlaki kurtuluşu kavramaktır. Sanat ve ahlaki duygunun arasındaki bu bağa rağmen, estetik durum gelip geçici bir tesellidir. Sanatçı estetik tefekkürle dünyadan soyutlanmayı başarsa dahi bu durum sadece anlık ve geçicidir. Bu anlamda kurtuluşun yolu değildir. Bu noktada kalıcı kurtuluş için estetik bilincin aktörü olan dehadan azizin alanına geçmek gerekir.

Schopenhauer'ın insan anlayışında insanın dönüşümü dünyayı doğru şekilde görmeye dayanan sezgisel idrake dayalıdır. Bu idrak kör istemenin oyununu bozan ve dünyanın en iç özünün ifşasına götüren iki alanın -etik ve ahlak- başarısıdır. Bu başarı dünyanın fiziksel incelenmesiyle asla ulaşılamayacak bir idrak olmasıyla sahih felsefenin konusudur. Hiçbir bilim dünyanın bu en iç özü olan istemeyi kavrayamaz çünkü bilim kavramlarla iş görür. Kavram nesneleri nasıl olduğuna dair bizleri aydınlatsa da bunların ne olduğunu gösteremez. Bu açıdan hem sanat hem de ahlak arasında yakın bir bağ vardır. Nitekim Schopenhauer'a göre hiçbir insan etik okuyarak ahlaklı estetik okuyarak da sanatçı olamaz.

Schopenhauer için ahlaki araştırmalar bilimsel araştırmalardan daha önemlidir. Çünkü bilim tasavvur alanında kalırken ahlak idrakin ışığı ile istemenin ifşasına giden yolun imkânını insana sunar (Schopenhauer, 2025, s.823). Bu açıdan bakıldığında kör isteme ikincil güç olarak nitelenen idrak tarafından nasıl aydınlanmaktadır? Bu soru estetik tefekkürden ahlaki kurtuluşa giden yolda idrakin istemenin ilk tezahürü olarak kör olmamasıyla açıklanabilir. İdrak burada istemeyi emrine alarak insanın dönüşümünü başlatır. Bu noktada Schopenhauer'ın felsefesi mutlak bir kötümserlik ve kaderci bir bakış açısı değildir. Çünkü kör istemenin belirlemiş olduğu tüm tasavvurlar dünyası idrak tarafından aydınlandığı ölçüde insan için bir imkân, dönüşüm ve dolayısıyla özgürlük vardır. Bunun dışındaki insan sıradan olup kör olan istemenin emrinde ve dolayısıyla özgürlüğün ise dışındadır.

Son olarak, Schopenhauer'ın tekil düşüncesi, yani isteme olarak ifade ettiği felsefesi insanı doğanın bir parçası olarak görür. İnsan diğer varlıklar

gibi bir bedenin içinde olup, istemenin emrindedir. İnsan bireysellik yanılgısıyla hem acı çeken hem de güçlü bir bencillik duygusuna sahip olan varlıktır. Bu noktada yaşamın bir anlamı ve amacı yoktur; çünkü sıradan insan bireyselleşme yanılgısı ile çokluğun, zıtlığın ve nedenselliğin içinde acıdan hazza, hazdan acıya doğru bir sarkaç gibi gelir ve gider. İşte Schopenhauer'ın tüm metafiziğindeki nihai amacı varoluşun içindeki bu acıyı temel problem yapmasıdır. Varoluşun içinde estetik tefekkür olarak dehayı; ahlaki kurtuluş olarak ise aziz ya da ulu insanı bu bireyselleşme yanılgısını bastırma ve dünyayı değer anlamında kurtarmanın yolu olarak görür. Nihayetinde insan kendini içeriden tanıdığında istemenin tam sessizleştiricisi olacağı için ahlaki kurtuluş estetik tefekkürden daha değerlidir çünkü yaşamın tesellisidir. Buradaki dönüşüm, erenlerin, ariflerin, kâmillerin ve azizlerin dönüşümüdür. Bu kişiliğin artık silinmesidir. Nihai kurtuluş budur.

Kaynaklar

Aktaş, A. O. (2018). Mucizenin İmkânı: Schopenhauer Felsefesinde İnsan ve Dönüşüm. *Düşünbil Dergisi*, 67, 26-31.

Aktaş, A. O. (2025). *Aynılığın Tekrarından Biricikliğin Büyüsüne: Tahakküm ve Özgürlük Üzerine Eleştirel Denemeler*. Akademim Yayınları.

Can Pamuk, R. (2024). Arthur Schopenhauer'in Ahlak Metafiziği: Ahlak Felsefesinin Temel İlkesi Bağlamında Merhamet Etiği. *Felsefi Düşün Akademik Felsefe Dergisi*, 22, 27-49.

Can Pamuk, R. (2025). *Mevlana ve Schopenhauer'da İnsan: Doğu ve Batı Düşüncesinde Benzer Bir Yürüyüş*. Nobel Bilimsel Eserler.

Cartwright, D. E. (2024). *Schopenhauer* (S. Erduman, çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Copleston, F. (1998). *Felsefe Tarihi: Nihilizm ve Materyalizm* (D. Canefe, çev.). İdea Yayınevi.

Eren, I. (2006). *Sanat ve Bilgi İlişkisi: A. Schopenhauer ve M. Heidegger'in Sanat Görüşleri.* Asa Kitabevi.

İnam, A. (1993). Schopenhauer'da Estetik Kurtuluş. *Felsefe Dünyası*, 9, 8-12.

Janaway, C. (2007). *Schopenhauer: Düşüncenin Ustaları* (R. Ç. Ataman, çev.). Altın Kitaplar.

Kuçuradi, İ. (2019). *Schopenhauer ve İnsan.* Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.

Sans, E. (2006). *Schopenhauer* (I. Ergüden, çev.). Dost Kitabevi.

Schopenhauer, A. (1903). *The Basis of Morality* (A. B. Bullock, trans.). Cambridge University Press.

Schopenhauer, A. (1928). *The Philosophy of Schopenhauer* (I. Edman, ed.). Modern Library.

Schopenhauer, A. (1958). *The World as Will and Representation*, vol. II (E. F. J. Payne, trans.). Dover Publications.

Schopenhauer, A. (1969). *The World as Will and Representation*, vol. I (E. F. J. Payne, trans.). Dover Publications.

Schopenhauer, A. (2019). *Parerga ve Paralıpomena I* (G. Başay & M. Kaymaz, çev.). Ötüken Neşriyat.

Schopenhauer, A. (2020). *İsteme ve Tasavvur Olarak Dünya I* (A. O. Aktaş, çev.). Doğu Batı Yayınları.

Schopenhauer, A. (2021a). *Parerga ve Paralıpomena II* (G. Başay & M. Kaymaz, çev.). Ötüken Neşriyat.

Schopenhauer, A. (2021b). *İstemenin Özgürlüğü Üzerine* (A. Esenyel, çev.). Fol Kitap.

Schopenhauer, A. (2025). *İsteme ve Tasavvur Olarak Dünya II* (A. O. Aktaş, çev.). Doğu Batı Yayınları.

Watson, E. K. (2018). *Arthur Schopenhauer* (E. Saatçi, çev.). Dorlion Yayınları.

Öz: Schopenhauer 19.yüzyıl düşünürü olmakla birlikte bu dönemin bakış açısından çok daha farklı sonuçlar üretmiştir. Schopenhauer her şeyden önce "aklı" birincil değil ikincil olarak nitelendirerek felsefe tarihindeki birçok görüşten ayrılır. Bu noktada onun temel ya da birincil dediği şey tüm evrene içkin olan "isteme" dir. "İsteme" kendisi hiçbir nedene izafe edilemeyen bir şey olarak Kant'ın "kendinde şey" dediği duruma karşılık gelmektedir. Akıl ancak idrak ile bu bilince giden yolda bir araç olarak işlev görür. Schopenhauer kavramlarla ya da kurallarla dünyanın ne olduğu sorusuna cevap bulamayacağımızı belirterek sahici felsefenin yolunu aydınlatan sanat ve ahlak alanını istemenin ifşasında insanın başarısı olarak görür. Fakat sanat ve ahlak alanında dünyanın ne olduğu

hakikati her insanın ulaşabileceği bir kapasite değildir. Sanat alanında bu imkân dehanın bir kapasitesi iken; ahlakta istemenin reddiyesiyle bireyselliğin perdesini yırtan aziz insanın başarısıdır. Bu çalışma bu düşüncelerden hareketle, Schopenhauer'ın insanın dönüşümüne dair evrenin hakikati olan istemenin ifşasına giden yolda insanda bir imkân olarak gördüğü estetik tefekkür ve ahlaki kurtuluşu onun sanat ve ahlak anlayışından yola çıkarak bütünlüklü olarak ele almayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Schopenhauer, sanat, ahlak, isteme, insan, Platonik idea, estetik.